

MAGYAR NYELVŐR

ALAPÍTVÁ 1872-BEN

TARTALMÁBÓL

Benő Attila: A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat
lexikográfiai és terminológiai kutatásairól

*Benő Attila – Lanstyák István – P. Márkus Katalin – M.
Pintér Tibor:* A Termini magyar–magyar szótár és
adatbázis szerkezeti és szerkesztési sajátosságai

*Kolláth Anna – Lehocki-Samardžić Anna – Vukov Raffai
Éva:* Az oktatás terminológiája a Termini-szótárban –
délszláv nyelvi kontaktusban

Szoták Szilvia: Országspecifikus oktatási terminusok
terminológiai és szociolingvisztikai elemzése a Termini
magyar–magyar szótár példái alapján (Ausztria)

Cserniczkó István – Márku Anita: Ízelítők a Termini
magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából

TARTALOM

<i>Benő Attila</i> : A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat lexicográfiai és terminológiai kutatásairól	377
<i>Benő Attila – Lanstyák István – P. Márkus Katalin – M. Pintér Tibor</i> : A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis szerkezeti és szerkesztési sajátosságai	378
<i>Kolláth Anna – Lehocki-Samardžić Anna – Vukov Raffai Éva</i> : Az oktatás terminológiája a Termini-szótárban – délszláv nyelvi kontaktusban	389
<i>Szoták Szilvia</i> : Országspecifikus oktatási terminusok terminológiai és szociolingvisztikai elemzése a Termini magyar–magyar szótár példái alapján (Ausztria)	402
<i>Csernicskó István – Márku Anita</i> : Izelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából	417

A nyelvudomány műhelyéből

<i>Tolesvai Nagy Gábor</i> : <i>Mondá – mondta</i> . A folyamatos és az egyszerű múlt idő konstruálási mintázatai 19. századi naplókban	432
<i>Pomázi Bence</i> : A <i>neki az ő elete</i> szerkezet típusa a <i>-nak/-nek</i> rag grammatikalizációjában	447
<i>Baditzné Pálvölgyi Kata</i> : Előretolt dallamsúcok és emelkedő dallamok a magyar eldöntendő kérdések handlejtésében	460

Szemle

Tódor-Erika Mária: Hétköznapi kétnyelvűség. Nyelvhasználat, iskolai nyelvi tájkép és nyelvi én a romániai magyar iskolában (Ismereti: <i>Szabó Gergely</i>)	478
Benő Attila – Péntek János (szerk.): Kognitív és pszicholingvisztikai szempontok a nyelvi érintkezések vizsgálatában (Ismereti: <i>Lechner Ilona és Márku Anita</i>)	480

A Nyelvőr hírei

<i>A. Jászó Anna</i> : Benczik Vilmos, 1945–2021	487
--	-----

CONTENTS

<i>Benő, Attila</i> : On the study of lexicography and terminology at the Termini Research Network for the Hungarian Language	377
<i>Benő, Attila – Lanstyák, István – P. Márkus, Katalin – M. Pintér, Tibor</i> : Structural and editorial features of the Termini Hungarian–Hungarian dictionary and database	378
<i>Kolláth, Anna – Lehocki-Samardžić, Anna – Vukov Raffai, Éva</i> : The terminology of education in the Termini dictionary – in linguistic contacts with Southern Slavic languages	389
<i>Szoták, Szilvia</i> : A terminological and sociolinguistic analysis of country-specific educational terms based on examples from the Termini Hungarian–Hungarian dictionary (Austria)	402
<i>Csernicskó, István – Márku, Anita</i> : Samples of the Subcarpathian material of the Termini Hungarian–Hungarian dictionary	417

Papers

<i>Tolesvai Nagy, Gábor</i> : <i>Mondá – mondta</i> . The construal patterns of the imperfective and the simple past tense in 19 th century Hungarian diaries	432
<i>Pomázi, Bence</i> : The role of the three times marked possessing in the grammaticalization of the Hungarian dative suffix	447
<i>Baditzné Pálvölgyi, Kata</i> : Melodic peak displacement and end-rising contours in Hungarian yes-no questions	460

Reviews

Tódor-Erika Mária: Everyday bilingualism: Language use, linguistic landscape, and linguistic ego in Hungarian schools in Romania (Reviewed by: <i>Gergely Szabó</i>)	478
Benő, Attila and Péntek, János (eds.): Kognitív és pszicholingvisztikai szempontok a nyelvi érintkezések vizsgálatában [Cognitive and psycholinguistic aspects of the study of language contacts] (Reviewed by: <i>Ilona Lechner and Anita Márku</i>)	480

News

<i>A. Jászó, Anna</i> : Vilmos Benczik, 1945–2021	487
---	-----

MAGYAR NYELVŐR

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MAGYAR NYELVI OSZTÁLYKÖZI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

SZERKESZTETTÉK: SZARVAS GÁBOR (1872–1895),
SIMONYI ZSIGMOND (1896–1919), BALASSA JÓZSEF (1920–1940),
BEKE ÖDÖN (1946–1953), LŐRINCZE LAJOS (1954–1993)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

BALÁZS GÉZA, GÓSY MÁRIA, GRÉTSY LÁSZLÓ,
HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET, A. JÁSZÓ ANNA,
LACZKÓ KRISZTINA, TÁTRAI SZILÁRD, TOLCSVAI NAGY GÁBOR

NEMZETKÖZI TANÁCSADÓ TESTÜLET:

JASTRZĘBKA, JOLANTA (Groningen), PÉNTÉK JÁNOS (Kolozsvár),
SZENTESI-ŽAGAR ORSOLYA (Zágráb), ŽIGO, PAVOL (Pozsony)

A szerkesztőség címe:

ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

A szerkesztőség e-mail-címe: magyarnyelvor@mnyknt.hu

További elérhetőségek: keszler.b@t-online.hu, kriszta.laczko1967@gmail.com

A folyóirat elektronikus változata olvasható a világhálón: <http://www.c.3.hu/~nyelvor/> és www.mnyknt.hu

Kiadó: Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága

Felelős kiadó: A társaság elnöke
1072 Budapest, Rákóczi út 38. 1/2.

Honlap: mnyknt.hu, e-mail: ananyelvi@mnyknt.hu
Tördelés, arculat: Fancsek Krisztina

Nyomtatott: ISSN 0025-0236

Webváltozat: ISSN 1585-4515

Előfizetési felhívás

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1008 Budapest, Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, a kézbesítőknél; e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu; faxon: +36-1-303-3440. További információ: +36-80-444-444.

Külföldön terjeszti a Batthyány Kultur-Press Kft. (H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6., tel/fax: +36-1-201-8891).

A folyóirat egyes régi példányai beszerezhetők a Magyar Nyelvtudományi Társaságban (Budapest VIII., Múzeum krt. 4/A II. em. 224.). Példányonként kapható a Hírlap-előfizetési Lapellátási Irodában (Budapest XIII. Lehet út 10/A), a Penna Bölcész könyvesboltjában (Budapest V., Magyar utca 41., tel.: +36-1-327-7796).

Előfizethető a kiadóban is: ananyelvi@mnyknt.hu

Egyes szám ára: 1500 Ft, előfizetés egy évre: 6000 Ft

rá arra, hogy mennyire nem öncélú tevékenységet valósítanak meg szűkebben a nyelvtájképkutatások, tágabban pedig a szociolingvisztikai vizsgálatok. Mondhatnánk a kötet címére utalva, a hétköznapijainkban velünk élő nyelvi és társadalmi jelenségek megértésére törekvő szemléletmód oktatásba történő áttemelése, átültetése e fejezet tanulságai alapján nemcsak lehetséges, hanem megszívlelendő, sőt kívánatos volna. Bár a szerző példái főleg felsőoktatási kontextusból érkeznek, azok mindegyike könnyűszerrel átültethető a közoktatás körülményeire is, amennyiben megvalósul a szerző által javasolt három fázis: először meg kell figyelni egy nyelvi jelenséget és annak társadalmi beágyazottságát, majd értelmezni annak szemiotikai (azaz: jelteni és itt társas) jelentőségét, végül pedig megélni immár sajátként. Tódor remek módszertani kollekciónak emelnék ki ehhez kapcsolódva, amelyet csíkszeredai humán szakos hallgatókkal valósított meg a 2016–2017-es tanévben. E projekt során a fenti alapelvekre támaszkodva a nyelvi tájkép fogalmának tisztázását követően az egyetemistáknak csoportokban kellett ellátogatniuk általuk egyébként is ismert üzletekbe, ott pedig különböző együtt kialakított szempontok mentén dokumentálni és értelmezni bizonyos nyelvi-szemiotikai vonatkozású jelenségeket. A tanulási folyamatba beépített reflexiók révén az derült ki, hogy a hallgatók ebben a tekintetben tudatosabbá tudtak válni, az önmegfigyelés pedig segítette egyfelől a nyelvi környezetük megismerését, másfelől pedig azok újbóli átélését. Meggyőződésem, hogy az egyéni nyelvi tapasztalatokat előtérbe helyező, de azok társadalmi beágyazottságára érzékeny, ezeket dialogikusan kezelő szociolingvisztikai látásmód sikeresen, hatékonyan működtethető oktatási célokra, és Tódor is ezt a szemléletmódot alkalmazza végig egész könyvében, de különösen az utolsó fejezetben.

A kötet a tézisek román, illetve angol nyelvű összegzésével zárul, amely közvetett módon a szerző hétköznapi két-, de inkább többnyelvűségébe is betekintést nyújt. Mondhatnánk, ez Tódor Erika-Mária nyelvi énképének egyfajta kifejeződése, aki nemcsak legmélyebb rétegeiben ismeri az erdélyi nyelvi viszonyokat, hanem bártan vállalja a saját megélésit is.

Szabó Gergely

PhD-hallgató

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Universitat Oberta de Catalunya

<https://orcid.org/0000-0002-8553-1227>

Benő Attila, Péntek János (szerk.): Kognitív és pszicholingvisztikai szempontok a nyelvi érintkezések vizsgálatában. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2020. 312 lap

Az 1980-as évek során a nyelvészetben bekövetkezett „kognitív fordulat” hatására a kutatók figyelme egyre inkább a beszélők mentális tevékenységére és képességeire irányult, ami új kutatási területeket tárt fel a nyelvész-társadalom számára. A kognitív és pszicholingvisztikai kutatások mai napig virágkorukat élik, számtalan feltáratlan kutatási terület van még a nyelvészek előtt. Az elmúlt években nyilvánvalóvá vált, hogy interdiszciplináris szemlélettel új dimenziók nyílhatnak meg például a „kétnyelvű beszélő nyelvi tudásának, mentális lexikonjának és szó-asszociációinak értelmezésében, a szókölcsönzés és interferencia szemantikai vonatkozásainak és funkcionalitásának magyarázatában, a terminusok kritikai elemzésében, illetve a fordítási egyenértékűség kutatásában” (9). A kötet tanulmányai a felsorolt témák köré szerveződnek, a kognitív nyelvelmélet kapcsolódási pontjait vizsgálják elsősorban a szociolingvisztikával, kontaktológiával, pszicholingvisztikával és fordításelméleti kutatásokkal.

A tanulmánykötetben a szerkesztők az azonos című, 2019. október 21–23-án Kolozsváron megrendezett konferencia előadásainak írott változatát gyűjtik össze. A kiadvány öt tartalmi egységre bontva tizenkilenc tanulmányt tartalmaz, a kötet szerkezete követi a konferencián elhangzott előadások témakörök szerinti besorolását: 1. kognitív szemlélet a kétnyelvűség kutatásában (3 db); 2. pszicholingvisztikai és pragmatikai szempontok (3 db); 3. a kétnyelvűség lexikológiai, terminológiai kérdései (4 db); 4. fordítás és fogalmi egyenértékűség (3 db); 5. kétnyelvűség, kultúra, motiváció (6 db).

Az első tanulmányban (*Fogalmi és nyelvi megfelelések és eltérések kétnyelvűségi helyzetben. Mit tudunk a kétnyelvű megismerésről a határon túli magyarok körében?*) a szerző, Tolcsvai Nagy Gábor a Kárpát-medencei magyar etnikai kisebbségek sajátos nyelvi helyzetére fókuszál. Elismernenél szól a határon túli magyar kisebbségek körében végzett szociolingvisztikai kutatásokról, a nyelvi jogokért folyó küzdelemről, valamint az ezt alátámasztó nyelvpolitikai vonatkozású vizsgálatokról. Hiányosságként tünteti fel azonban az interkulturális hatások vizsgálatát, „különös tekintettel a fogalmi szerkezetek, a szemantikai (és az ezekből eredő grammatikai) minták interferenciájára, illetve a nyelvi kontaktusokban megmutatózó eltérő konstruálási módokra” (14). A kiindulási probléma felvetését követően Tolcsvai Nagy Gábor részletesen szól a használaton alapuló nyelvleírásról kognitív nyelvészeti keretben, a téma nyelvpedagógiai vonatkozásairól, pontosabban arról, hogy hogyan lehet potenciális tökéként kihasználni az iskolás gyermekek anyanyelvi intuitív tudását mind az anyanyelvi, mind a második idegen nyelv (környezeti nyelv) oktatása során. Érvelését egy magyar–szlovák kétnyelvű példával támasztja alá, amely rávilágít „a fogalmi és nyelvi megfelelések és eltérések kétnyelvűségi helyzetére” (14). A tanulmány végén a szerző javaslatokat tesz arra vonatkozóan, hogy milyen jellegű kutatásokkal, illetve milyen módszertannal tudhatunk meg többet a határon túli kétnyelvű beszélők megismeréséről.

Szilágyi N. Sándor az *Interferenciák és szűrőrendszerek a kétnyelvű emberek fejében* című tanulmányában elsősorban arról értekezik, hogy a nyelvi interferenciákban, amelyek az emberek fejében – tehát az egyes emberen belül, és nem rajtuk kívül a nyelvben mint entitásban – jönnek létre, miért és hogyan jelennek meg hasonló és ismétlődő mintázatok, annak ellenére, hogy az emberek sokfélék. A szerző a téma relevanciáját azzal magyarázza, hogy meglátása szerint „a legtöbb nyelvi kölcsönhatás ezzel indul” (31). Szilágyi N. Sándor a tanulmány első részében azt taglalja, hogy miből épül fel egy kétnyelvű beszélő nyelvtudása, hogyan választja ki, hogy bizonyos szituációkban melyik nyelven beszél, miért használja a másik nyelvből vett kölcsönszavakat, mikor beszélhetünk nyelvi interferenciáról. A folytatásban a szűrőrendszerek kapcsán részletesen leírja a másodnyelv tanulásával párhuzamosan előre haladó fejlődési folyamatokat, valamint funkciójukat, miszerint azok biztosítják, hogy a kétnyelvű elmében párhuzamosan működő nyelvek használat közben ne keveredjenek össze, ugyanakkor szükség esetén össze tudjanak kapcsolódni. Ezen eszközök több típusát magyar, román, szlovák és finn nyelvű elemzett példákkal illusztrálja.

Az első tartalmi egység utolsó tanulmánya (*A kognitív szemantika alkalmazási lehetőségei a nyelvi kontaktusok vizsgálatában*) Benő Attila tollából született, amelyben a kognitív szemlélet és fogalmi keret alkalmazási és továbbfejlesztési lehetőségeit mutatja be a nyelvi és kulturális érintkezés területén, különös tekintettel a szemantikai jellegű hatások vizsgálatára (47). A tanulmány a kognitív nyelvelméletre alapozva foglalkozik a lexikai kölcsönzés néhány kérdésével, mégpedig a szemantikai szűküléssel, metaforikus jelentéskiterjesztéssel, hangalaki motiváltsággal és a lexikai elemek kifejezőképességével. Kognitív pszichológiai nézőpontokat figyelembe véve vizsgálja meg a fogalmak és fogalmi jelentések prototípust és mintapéldányt követő dinamikáját, a metaforikus jelentésmező szemantikai módosulást motiváló hatását, valamint a hangalaki jelöltség érvényesülését (59). Következtetésképpen a szerző megállapítja, hogy számos kutatási terület feltárásra vár, ha a kognitív szemléletre alapozva vizsgáljuk meg a nyelvi folyamatokat és nyelvi érintkezést.

A pszicholingvisztikai és pragmatikai szempontokat taglaló tanulmányok között elsőként Lengyel Zsolt *„Idegen” elemek a mentális lexikonban: generációs és kronológiai szempontok* című dolgozatával ismerkedhet meg az olvasó. A szerző nem hagyományos értelemben, a szókölszönzésekre vonatkoztatva, hanem a mentális lexikon tükrében vizsgálja meg az „idegenség” (65) fogalmát. A tanulmány a következő kérdéseket igyekszik megvilágítani: (1) Vannak-e funkcionális különbségek a szóban forgó idegen (angol, német, orosz, újlatin) nyelvekből származó reakciószavak tekintetében? (2) Megfigyelhetőek-e különbségek az életkortól függően (10–14 vs. 18–24)? (3) Van-e különbség időrendi okok miatt? A több ízben végzett szóasszociációs vizsgálatok eredményeit bemutatva Lengyel Zsolt megállapítja, hogy a vizsgálatban részt vevő kétnyelvűek nyelvhasználata mögött a „bimodális beszédmód” jeleit vélik felfedezni, ami azt jelenti, „hogyan az L1 nyelven folyó diskurzusban látens módon (és többféle tényezőtől befolyásolva) az L2 is jelen van. E jelenlét megnyilvánulásának szokás elkönyvelni a kódváltást, a szókölszönzéseket stb.” (75).

A következő tanulmány Bartha Krisztina *Tudatelméleti jelenségek fejlődése kétnyelvű gyermekeknél* című írása, amelyben elsősorban arra világít rá a szerző, hogy vizsgálatok által kimutatható-e különbség az egy- és kétnyelvű gyermekek tudatelméleti képességeinek (mentális állapotok, vágyak, érzelmek felismerésének képessége) fejlődése terén. A tanulmány két vizsgálat – (1) Moore paradoxonos mondatok felismerésének vizsgálata, (2) klasszikus hamis vélekedés tesztelése – eredményeit mutatja be, amelyeket 5 és 8 év közötti magyar – román kétnyelvű gyermekek körében végzett a szerző. Következtetésképp megállapítja, hogy „a kétnyelvűség típusa hatással van a gyermekek tudatelméleti képességeinek fejlődésére, ezért a balansz kétnyelvűséggel rendelkező gyermekek jobban teljesítenek a tudatelméleti feladatok elvégzésében, mint a dominánsan magyar kétnyelvűek” (87).

A tartalmi egység harmadik tanulmányát (*Perspektívák váltakozása a nyelveírásban*) Sebők Szilárd írta, amelynek fő témája a nyelveírás módszertana, különösen a nyelvhasználat szempontjából. A szerző arra helyezi a hangsúlyt, hogy a nyelvészek hogyan viszonyulnak a nyelvi valósághoz, és milyen perspektívák alakítják a nyelveírást. A problémafelvetést az indokolja, hogy ha „a tudományos nyelvhasználat ugyanúgy nyelvhasználatnak minősül, mint a verbális kommunikáció más megnyilvánulásai, akkor egy olyan jórészt feltáratlan területhez érünk, amely sokkal több nyelvészeti különlegességnél” (92). Sebők Szilárd olvasatában a nyelvész két funkciót betöltve végezheti a nyelveírást, mégpedig kutatóként és szerzőként; és ugyancsak két perspektívából szemléli a vizsgált jelenséget. Eszerint megkülönbözteti a terminus perspektíváját, valamint a beszélői, kutatói és szerzői perspektívát. Korábbi esettanulmányaira hivatkozva azt állítja, hogy a szövegben a terminológia perspektívája fokozatosan felváltja a beszélő perspektíváját, és ez a folyamat összefügg az adott kifejezés használatának a gyakoriságával. A megfelelő perspektíva kiválasztása és a perspektívaváltások „kezelése” a nyelvi leírás fő kérdései.

A harmadik tartalmi egység négy tanulmánya a kétnyelvűség lexikológiai és terminológiai kérdéseivel foglalkozik. Ezek közül elsőként Molnár Csikós László dolgozatával (*Nyelvi érintkezésen alapuló neologizmusok kognitív megközelítése*) ismerkedhetünk meg, amelyben a szerző azokat a társadalmi körülményeket és pszichológiai szempontokat tárja fel, amelyek szerepet játszanak bizonyos lexikai elemek másik nyelvből neologizmusként történő átültetésében. Központi kérdésként merül fel, hogy mi lehet az oka annak, hogy olyan szavakat veszünk át más nyelvekből, amelyeknek jól ismert magyar megfelelőjük van. A szerző külön alfejezetekben tárgyalja a lexikai átvétel, a fogalmi szükségéből létrejövő újszerű kifejezések, a nyelvi érintkezéseken alapuló neologizmusok lélektani háttere, a tükröztetés, a képiség témaköröket, majd szót ejt a neologizmusok hangzásáról, valamint azok kedveléséről is a beszélők körében.

A következő írás (*Interferenciajelenségek kognitív háttéréről*) szerzője Vörös Ottó, aki tanulmányában három fő kérdéssel foglalkozik. Elsőként az arealitás fogalmát, illetve areális

nyelvészet eredményeit tárja fel, amelyek „főként az érintkező nyelvek nyelvi elemeiben jelentkező kölcsönhatások meglétében, illetve kutatásában valósulnak meg” (125). A két további témakör, amelyet körüljár a dolgozat, az interferencia és a kognitív interferencia fogalma. Utóbbi alatt azt a folyamatot érti a kutató, amely során a nemzeti nyelv kognitív jellemzőiben változás figyelhető meg, ami egy másik nyelv hatására utal (126). A kognitív interferencia nyelvi megnyilvánulását és annak okát számos, főként a Kárpát-medencében egymással érintkező nyelvből gyűjtött példaanyaggal illusztrálja a szerző.

Sárosi-Márdirosz Krisztina-Mária *Az erdélyi magyar jogi szövegek vizsgálata a román nyelvi hatás szempontjából* című tanulmánya az Erdélyben hivatalban lévő magyar jogászok nyelvhasználati sajátosságaira összpontosít írott nyelvi produktumokat vizsgálva. A dolgozat bemutatja azokat a nyelvi jelenségeket, amelyek az említett nyelvhasználók szakmai kétnyelvűségéből adódóan az Erdélyben használt jogi és hivatalos nyelvi regiszterbe tartozó magyar nyelvű szövegekben előfordulnak. A kutatás elméleti kereteként a szerző kitér a jogi szövegek általános jellemzőire (nyelvezetre, mondatnani jellemvonásokra stb.), a jogi szövegek típusaira, valamint az azokban fellelhető interferenciajelenségekre is. A kutatást indokolja, hogy az „erdélyi magyar jogászok által használt magyar jogi nyelv eltér a Magyarországon használt jogi nyelvtől, sajátos szaknyelvhasználatnak minősül, amelynek egyik oka a szétfejlődés, másik oka a nyelvi hiány, amely okokból kifolyólag a román jogi nyelv magyar jogi nyelvre gyakorolt hatása kimutatható mind szókészleti, mind pedig mondat szerkesztési szempontból” (134). Az elemzések eredményeként a szerző megállapítja, hogy a szövegek nyelvezete nehézkes, sok esetben inadekvát nyelvi, nyelvhelyességi, szaknyelvi és megszövegezési szempontból egyaránt. Ennek okát a szerző elsősorban abban látja, hogy az erdélyi jogászok többsége román nyelven végzi az egyetemet, így nyelvhasználatukban egyértelműen kimutatható a román nyelvi hatás.

Következőként Lakatos Alíz tanulmányát (*A szleng kétnyelvű környezetben. Egy nyelvészeti terminus fogalmi természetéről*) olvashatjuk, amelyben a szerző egy az erdélyi magyar fiatalok (középiskolások, egyetemisták) körében végzett nyelvhasználati kutatás eredményeit foglalja össze. Dolgozata elején foglalkozik a szleng definiálási problémáival, amelyek egyrészt a fogalom interdiszciplináris (nyelvi, szociológiai, szociálpszichológiai) jellegéből, másrészt az informális beszédől való elkülönítés nehézségeiből erednek. Kutatása során azt a definíciót veszi alapul, amely szerint a nyelvhasználók döntenek el, hogy milyen szavak minősülnek szlengnek. Részletesen bemutatja és elemzi a rendelkezésre álló magyar szlengszótárak jellemzőit, azok hiányosságaira, valamint megoldási javaslatokra is kitérve. A tanulmány második részében a kérdőíves felmérés azon részét mutatja be Lakatos Alíz, amely az adatközlők szlengértelmezésével és a konkrét lexikai elemek megítélésével foglalkozik részletesebben. A kutatás egyik legfontosabb következtetése, hogy „az erdélyi magyar fiatalok a megadott szavak és kifejezések közül leginkább a románból kölcsönzött-, és a negatív értékjelentésűeket sorolták szlenghez tartozónak. Az angol nyelvből átvett lexikális elemekről állították a legkevésbé, hogy a romániai magyar szlenghez tartoznak” (161). A vizsgálat hiányosságaként tünteti fel maga a szerző is, hogy az adatközlők válaszainak miértjére nem derült fény.

A kognitív szemlélet fordítástudományban betöltött szerepéről három tanulmányt is olvashatunk a kötetben. Közülük elsőként Lanstyák István *Meddig Károli a Károli? A Károli-féle bibliafordítás legújabb revíziójának relevanciaelméleti vizsgálatához* című dolgozatával ismerkedhetünk meg, amelyben a szerző két fő kérdést vizsgál meg: (1) a 2011-ben megjelent bibliafordítás lehet-e Károli-fordításnak tekinteni, és (2) egyáltalán szükség van-e arra, hogy a Károli-féle bibliafordításokat továbbadjuk a következő generációknak. A kérdésfelvetés létjogosultságát a szerző azzal indokolja, hogy „szemben a Vizsolyi Bibliával és a Vizsolyi Biblia régebbi fordításváltozataival, melyek változó mértékben ugyan, de alapvetően direkt fordítások voltak, a legújabb revízió az előzőknél nagyobb mértékben mozdult el az indirekt

fordítás irányába, vagyis a revidéálást végző szakemberek nemcsak nyelvilleg modernizálták a szöveget, hanem a fordítás koncepcióját is módosították, ami kérdésessé teheti, hogy Károli Gáspár és munkatársai, valamint a későbbi kiadások gondozói közösséget vállalnának-e még ezzel az átdolgozással” (166). A kérdések megválaszolásához empirikus kutatások eredményeit mutatja be a szerző, amelyek célja a fent említett két fordítás, valamint számos más magyar fordítás és fordításverzió elemzése relevanciaelméleti alapon. Lanstyák István egyetértve a Magyar Bibliatársulat Alapítvánnyal nem látja szükségesnek, hogy a Biblia szövegének modernizálásához a fordítói koncepciót, illetve a forrásnyelvi szöveget meg kellett volna változtatni. Ehelyett azt javasolja, hogy csak a fordítási hibákat szükséges kijavítani, és vissza kell térni a korábbi Károli-féle fordítások alapszövegéhez.

Lőrincz Julianna tanulmányában (*Az egyenértékűségi viszonyok kérdése a groteszk fordításában*) arról értekezik, hogy a fordításelméletek és a műfordításelméletek különböző megközelítései szerint miként definiálhatjuk az egyenértékűség (megfeleletési/ekvivalencia viszonyok) fogalmát. A dolgozat elméleti részében a szerző részletesen kitér a relevanciaelmélet és ekvivalenciaelméletek kapcsolatára is. A második részben a többértelműség fordításának nehézségeiről van szó Örkény István egyperces novelláinak (*Mindig van remény, Dal, Nézzünk bizakodva a jövőbe*) orosz, illetve angol nyelvű fordításait elemelve. A vizsgálat eredményeit taglalva a szerző táblázatokban rendszerezve mutat be szemléletes példákat a fordításokban fellelhető aszimmetriára, az explicitáló és az implicitáló, valamint honosító és idegenítő fordítói eljárásokra.

A következő tanulmány (*Kihívások az angol–magyar modalitásrendszer megfeleltetésében*) Imre Attila írása, amely az angol modális kategóriákat tárgyalja, miközben megpróbálja feltárni az angol és a magyar modalitási kategóriák különbségeit. A modalitás fogalmának szakirodalmi tisztázását követően a szerző a módbeli segédigék fordítási lehetőségeit egy mini tévésorozat (*Az elit alakulat*) angol feliratain végzett vizsgálat alapján szemlélteti. Részletesen kitér a *will, need, have to, should, shall, ought to, can't, must, is to* módbeli segédigék értelmezéseire. A fordítási nehézségekre reflektálva megállapítja, hogy „a tágabb kontextus ismerete szükséges a megfelelő értelmezéshez, amelyhez hozzátartozik a társadalmi-gazdasági kapcsolatok és viszonyok tökéletes megértése, a beszédaktusok ismerete, illetve kreatív speciális helyzetfelismerés, hiszen az összes beszédhelyzetet sosem leszünk képesek nyelvilleg »előre legyártani«” (206).

Az utolsó tartalmi tömb első tanulmányában (*A vörös, piros színárnyalatainak idegen eredetű megnevezései a régiségben*) a szerző, Fazakas Emese azt mutatja be, hogy a régiségben milyen, a piros és vörös árnyalatokra utaló kölesónszavakat és idegen eredetű kifejezéseket használtak a magyar nyelvű beszélők Erdélyben. Vizsgálataihoz az *Erdélyi magyar szótörténeti tárból*, illetve a *Nyelvtörténeti szótárból* származó példamondatokat használt fel a szerző. A tanulmány az árnyalatokat jelölő kifejezések etimológiájára összpontosít, a talált megnevezéseket a névadás motivációja szerint hét csoportba osztályozza: a pigmentekhez, növényekhez, textíliákhoz és ruházathoz, drágakövekhez, szőrzet színéhez, állatokhoz és italokhoz kapcsolódó nevek. Következtetésképpen leszögezi, hogy a színek elnevezése során a nyelvhasználók általában arra törekszenek, hogy a különböző színek és árnyalatok nevét összekapcsolják mindennapi tapasztalataikkal, így általános és kultúrához kötött dolgokra utalnak vissza. A kifejezések azonban látványosan változnak az idő múlásával, ezért a jövőben érdemes ezeket az adatokat összehasonlítani a mai nyelvben használt szín- és árnyalatnevekkel.

Vörös Ferenc dolgozatából (*Névhasználati motivációk a Kárpát-medencei magyar nyelvterület külső régióiban*) megtudhatja az olvasó, hogy hogyan változtak a névhasználati és névviselési szokások a Kárpát-medence magyar nyelvű régióiban. A vizsgálatban érintett országok Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna. A szerző részletesen bemutatja és összehasonlítja az egyes országok magyar nyelvű régióiban

megfigyelhető névhasználati és névviselési formákat, valamint azok változásának tendenciáit, amelyek okát a szerző abban látja, hogy „a folyamatok egy része a hol nyíltan, hol meg csak burkoltan jelentkező erőszakos államnyelvviselési törekvésekkel hozható összefüggésbe. Másik részük a többségi társadalom névasszimilációs törekvéseivel szembeni védekezéshez köthető” (228). A személynevekre „szocio- és pszicholingvisztikumokként” (241) tekint. A névhasználatot összefüggésbe hozza a névadás aktusával, a hivatalos névviseléssel és informális névhasználattal, amelyek szociokulturálisan kötöttek, viszont azokat „végső soron minden esetben lelki folyamatok irányítják” (uo.).

Biró Enikő tanulmányában (*Kisebbségi kétnyelvűként a digitális térben: nyelvválasztás, nyelvi identitás a Facebook oldalakon*) egy napjainkban rendkívül aktuális témát feszeget. Az írás az anyanyelv dominanciájú kétnyelvű (magyar–román) egyetemi hallgatók (Sapientia Erdélyi Magyar Egyetem) digitális nyelvhasználatát elemzi: egyrészt bemutatja nyelvi repertoárjukat, másrészt azt, hogyan épül fel online nyelvi identitásuk a digitális térben folytatott kommunikáció során. Kutatási módszerként a szerző „az úgynevezett online etnográfia vagy netnográfia adatgyűjtési módszerét” (249) használta fel. Az adatközlők nyelvhasználati mintáit tekintve Biró Enikő négy csoportot különböztet meg – főként magyar nyelvű tartalmak, román nyelvű tartalmak, angol nyelvű bejegyzések és megosztások, valamint többnyelvű tartalmak –, majd egyenként taglalja mindegyik minta jellemzőit, a nyelvválasztás esetleges okait, illetve azt, hogy milyen szerepük van az adatközlők online nyelvi identitásának konstruálási folyamatában. Ezzel kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy „a nyelvválasztás, nyelvhasználat, kódváltás és kódjáték hozzájárul az online nyelvi identitás konstruálásához. A különböző nyelvi repertoárok birtokában a felhasználók megalkotják online nyelvi identitásukat, ahol az adott nyelv választása az offline nyelvi identitástól, a célközönség nyelvi igényétől és a saját identitásuk pillanatnyi megélésétől függ” (255).

Molnár Bodrogi Enikő a *Nyelvi ideológiák Bengt Pohjanen műveiben* című tanulmányában azokra a nyelvi ideológiákra összpontosít, amelyek tükröződnek a meänkieli író egy szépirodalmi és egy publicisztikai művében. Megvizsgálja azt is, hogy milyen nyelvi helyzet rajzolódik ki ezáltal a többnyelvű Tornio-völgyről, és hogyan használja az író a nyelvi ideológiákat saját közössége kollektív identitásának az erősítésére (260). Elméleti keretként a szerző összefoglalja a nyelvi ideológiákkal kapcsolatos szakirodalmat a fogalom definiálásáról és osztályozásáról. A tanulmány második részében azokat az nyelvi ideológiákat mutatja be, amelyek az író kisebbségi anyanyelvére (a meänkielire) és két többségi nyelvre (a svédre és a finnre) vonatkoznak, és gyakran előfordulnak műveiben. A kutatásban az ideológiákat három csoportba sorolja, nevezetesen (1) politikai háttérű, (2) nyelvi tervezéssel és nyelvápolással kapcsolatos, (3) a nyelvhez való viszonyulással kapcsolatos nyelvi ideológiákra, amelyek *Pohjanen* műveiben explicit módon jelennek meg, így tükrözve az író véleményét a kisebbségi és a többségi nyelvekről, ezek kapcsolatáról, illetve a nyelv és identitás összefüggéseiről.

A következő tanulmányban (*Az anyanyelvhasználat mint a kegyeleti jog érvényesítése az elhunyt emlékének megőrkítésében*) a szerző, Keszeg Vilmos a témát József Attila példájával vezeti fel, akit négy helyszínen helyeztek „örök nyugalomra” a kegyeleti jogot érvényesítve. A kegyeleti jog a szerző megfogalmazása szerint „elsősorban az elhunytat, másodsorban közeli hozzátartozóit (leszármazottjait és szellemi utódait), ezek érdekeit védelmezi. Az előírások az elhunyt és hozzátartozói szűkebb és tágabb idő- és térbeli környezetének viselkedését szabályozzák” (279). A szerző tanulmányában kitér a temetési beszédek, a haldokló szóbeli hagykozásának vagy írott végrendeletének, a halál tényét megállapító hivatalos okiratok, a halotttól való rituális beszédek, valamint a sírfeliratok nyelvzetére, pontosabban arra, hogy a felsoroltakban hogyan érvényesül az elhunyt anyanyelve, és mi befolyásolja a nyelvválasztási stratégiákat két- vagy többnyelvű családok esetén.

Végül, de nem utolsósorban Gondos Emőke *Nyelvi interferenciák az egyéni vallásgyakorlat diskurzusaiban* című tanulmánya zárja a kötetet. A dolgozatban a szerző két székelyföldi, római katolikus magyar nő nyelvhasználatának sajátosságait vizsgálja meg a vallásukról való diskurzus alapján. A kutató arra kíváncsi, hogy „milyen nyelvi interferenciák tükrözik a más felekezettel való kontaktust, a vallásgyakorlati elemek átvétele milyen összefüggésben áll a nyelvi kölcsönelemekkel, mikor történik kódváltás és e mögött milyen kognitív folyamatok azonosíthatók be” (297). Az szerző kognitív nyelvelméleti keretbe helyezi a diskurzust, és az életinterjúk elemzése során a megnyilatkozások mögött rejlő tudáskeret mellett igyekszik feltárni azok kontextusát is, miközben az adatközlők diskurzusának interkulturális és interkonfessionális elemeire fókuszál. Érdeklődése középpontjában tehát „az ortodox román vonatkozások elegyedése a katolikus magyar szocializációval” áll (299).

A kötetben található tanulmányok sokszínűsége kiváló bizonyítéka annak, hogy a kognitív nyelvszemléletet más nyelvészeti diszciplínák, többek között a szociolingvisztika, kontaktológia, fordítástudomány, névtan stb. milyen formában tudják érvényesíteni. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az eddigi kutatási eredményeket el kellene vetni, mindössze arra utal, hogy azokat érdemes kognitív keretben újragondolni, ami által új következtetésekhez juthatunk el. A szerkesztők szavaival élve összegzésképpen elmondhatjuk, hogy „az elemzésekben megjelenő felismerések, következtetések és újabb kutatási szempontok egyértelműen hasznosíthatóak a rokon területek kutatásaiban, az egyetemi képzésben, a nyelvpolitikában és az anyanyelvi oktatás stratégiáinak kidolgozásában” (10). Kijelenthetjük tehát, hogy a kötetben a nyelvészet iránt érdeklődők biztosan találnak számukra hasznos olvasmányt.

Lechner Ilona

főiskolai docens

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
<https://orcid.org/0000-0001-7235-6506>

Márku Anita

főiskolai docens, intézetvezető

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Beregszász
<https://orcid.org/0000-0001-8976-117X>;